RADU PETRESCU

„Meteorologia lecturii"

Prima carte postumă a lui Radu Petrescu (dureros de repede dispărut dintre noi) se intitulează *Meteorologia lecturii* şi este o colecţie de eseuri care, toate la un loc, ne propun *„ o schiţă a literaturii europene".* Autorul e conştient că „lacunele" pot să pară mult prea mari pentru *„un astfel de proiect",* dar crede că *„avantajul decupării de felul celei practicate este că tot ce a rămas pe dinafară vine de la sine să se aşeze sub una sau alta dintre situaţiile descrise ".* Şi adaugă: *„Am lăsat materia să se organizeze liber de la sine, in virtejuri care reiau mereu aceleaşi cîteva teme, altfel luminate şi sporindu-se de fiecare dată prin noile lor vecinătăţi".* Titlul, *Meteorologia lecturii,* ar sugera tocmai absenţa oricărei pretenţii de ştiinţă, pedantă, imposibilă *„în condiţiile obişnuite de informare",* ale criticilor ca şi ale meteorologilor.

Eseurile sînt sclipitoare şi obscure. Proza, mult mai clasică în tăietură, â lui Radu Petrescu nu ne lăsa să întrevedem stilul manierist al acestei cărţi, erudită, subtilă, spectaculoasă, profundă, capricioasă, fermecătoare şi foarte greu de urmărit. Este în ea ceva din delirul asociativ al lui G. Călinescu din *Domina bona* şi *Poezia „realelor"sau* din artificiozitatea preţioasă a eseurilor lui Şerban Foarţă şi Cornel Mihai Ionescu. Dechiderea extremă a compasului intelectual m-a făcut să mă gîndesc (ca şi obscuritatea ce rezultă) la *L'homme precaire* a lui Malraux, numai că Radu Petrescu are mai puţin patos.

Ideea centrală, simplificată, ar fi aceea că literatura europeană modernă trebuie citită, ca într-o emblemă, în epopeile homerice, care la rîndul lor îşi au emblema în episoadele binecunoscute ale descrierii scutului lui Ahile şi catalogului corăbiilor, *I l iada, in* povestirea lui Ulise din palatul lui Alcinou, în episodul duhurilor chemate în jurul gropii cu sînge din Nord şi în acela al uciderii pretendenţilor, *Odiseea.* Această repetare în mic, la scara personajelor, a subiectului unei opere, Andre Gide a numit-o „mise en abyme" (construcţie în abis) şi a exemplificat-o cu tablouri de Memling, Metzys, Velâsquez, cu *Hantlet, Wllhelm Meister, Prăbuşirea casei Usher* şi cu opere proprii *(Journal,* august 1893). Radu Petrescu dă însă o interpretare personală procedeului: *„S-a scris mult, de la Gide încoace, de punerea* (citeşte: construcţia — n.n.) *în abis a cărţii, niciodată de punerea în abis, în carte, a lumii".* Şi apoi: *„Dacă, acum, revenim la premisa cărţii ca abis al vieţii şi înţelegem că una fără alta nu pot fi gîndite, astfel încît*

să putem afirma despre viaţă că este ce devine [...], *text în textul poemelor homerice, ori al summei homerice, ortodoxe ori eretice... ".* Altfel spus, literatura europeană modernă ar fi un uriaş palimpsest, în transparenţa căruia am putea citi pe Homer. întîia sursă fiind aceasta, ***Aeneida*** lui Virgiliu este o a doua, însă nu sub semnul tragicului, ci al idilicului. Spiritul virgilian reprezintă o erezie în raport cu ortodoxia homerică. Didona deschide, nu mai puţin, seria literară modernă a femeilor (Francesca, Emma Bovary), a ariostismului şi, prin el, a lui Flaubert, Eminescu şi alţii, îndoita origine discutată de Radu Petrescu lasă pe dinafară una din cele mai importante dimensiuni ale europenităţii care ar lega episodul biblic al jertfei lui Isaac de Dostoievski şi Th. Mann. Auerbach, în ***Mimesis,*** a crezut de cuviinţă că poemele homerice şi ***Vechiul Testament*** se află la originea celor două stiluri fundamentale ale literaturii europene. Din păcate n-am cum să stărui.

Radu Petrescu defineşte foarte original tragicul, în funcţie de criteriul acesta textual, al palimpsestului: *„Am descris singurul sens pe care-l poate avea tragicul in literatură, unde nu este de căutat în catastrofa eroilor conştienţi de a fi depăşit prin forţa lor vitală o limita determinată de voinţa altor forţe care acţionează asemenea lor, ca text, în straturile fabulei, zeii sau istoria, ci în aceea că oricît de vii şi deci autonomi ne par, eroii sînt totuşi sorişi, nu au cum trece de limita aceasta, şi scrişi în aşa fel încît cuvintele din care sunt făcuţi construiesc alături de text prezenţa trupului de aer al celui care îi sene şi care le este astfel destin".* Creatorul e un fel de Mare Anonim care exercită asupra creatorilor lui o cenzură transcendentă: mutilarea aceasta (în termenii lui Blaga), de care creaturile sînt conştiente, ar forma esenţa tragediei. Esenţă ce se opune celei a mimesisului realist: *„ Să căutăm deci nu personaje care ambiţionează să-şi iasă din firea lor, concurînd în realitate pe cei care le citesc* (vestita concurare a stării civile - n.n.), *ci personaje care ştiu că sînt personaje, făcute de cineva de altă substanţă decît ele şi că există dincolo de hîrtie, cum dincolo de hîrtie, adică de lumea lor, este şi ochiul care se apleacă peste ele şi traversează spaţiul în care ele trăiesc. Dacă personajele ştiu că sînt personaje şi că nu vor avea niciodată natura umană pe care o imită, se dă singura posibilitate a tragicului".* Definiţia e superbă şi ar comporta discuţii pe care spaţiul nu mi le îngăduie. Eseurile din ***Meteorologia lecturii*** cuprind numeroase asemenea lucruri, de o calitate a gîndirii şi a scriiturii inegalabilă: analogiile dintre Eminescu şi Ariosto, dintre Boiardo şi Caragiale, comparaţia ***Iliadei*** cu ***Odiseea,*** filiaţia Cervantes-Flaubert-Urmuz-Călinescu,

analizele la Joyce şi la Eminescu, pasajele despre ***Turnul Babei*** al lui Breughel şi aşa mai departe. Sigur, eseurile presupun un cititor avertizat şi cu lecturi proaspete. Dar chiar şi aşa, cartea rămîne dificilă şi, pe alocuri, ininteligibilă. Mintea autorului face salturi mortale prin care îşi presară pe drum şi pe cei mai fideli cititori. Citează în patru-cinci limbi, fără a traduce totdeauna, şi are încă şi pretenţia de a ne persuada de valoarea unei nuanţe stilistice a latinei Sfîntului Augustin, a spaniolei cervantine sau a italienei lui Ariosto. Fraza critică a lui Radu Petrescu e lungă şi şerpuitoare, adevărat arcan prin topica foarte personală, prin ambiguitatea voită uneori de către manieristul care e autorul, datorată, alteori, dorinţei de a explica prea multe lucruri deodată. ***Meteorologia lecturii*** mi s-a părut o carte absolut fascinantă, la care, după ce ai citit-o, simţi nevoia să revii.

(România literară, nr. 50, 1982)